

Kırcaali Örneğinden Hareketle Bulgaristan'da Türkçenin Etnikdilsel Canlılığı

Kadir Yalınkılıç*

Öz

Bu çalışmanın amacı Bulgaristan'da tarihsel azınlık konumunda olan Türk nüfusun Türkçe ve Bulgarcanın etnikdilsel canlılığına ilişkin değerlendirmelerini betimlemektir. Çalışma sahasını Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı Kırcaali ili oluşturmaktadır. Katılımcı kümesi ise 259 kişiden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda Türkçenin Bulgaristan'da demografik ve konumsal etmenler açısından yüksek bir dilsel canlılık gösterdiği, buna karşılık yeterli kurumsal destek alamadığı için Bulgarca karşısında daha düşük düzeyde bir canlılık gösterdiği bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Bulgaristan Türkleri, anadilin sürdürümü, etnik-dilsel canlılık, Kırcaali'de Türk kimliği, Türkçe

Tarihsel Süreç İçerisinde Bulgaristan Türkleri

Tarihsel veriler Türklerin Balkanlara oldukça erken geldiklerine ve bölgenin etnik, sosyal ve kültürel yapılanmasında belirleyici bir rol oynadıklarına işaret etse de (bk. Taş 2007: 6), bölgede sistemli Türk yerleşmesi Osmanlı'nın iskân politikalarını sonucudur. 1393'te Tırnova'nın, 1396'da Niğbolu Savaşından sonra Vidin'nin, 1400 yılında da Dobruca'nın fethinin ardından Bulgaristan 1878 yılına dek Türk egemenliği altında kalmıştır (Dayıoğlu 2005: 33). İzlenen iskân politikasıyla birlikte bölgenin nüfus yapısı değişmiş, başlarda Anadolu'dan nüfus kaydırmaları olmuş, Vize, Naldöken, Tanrıdağı ve Karagözler gibi Yörük gruplarının Rumeli'ne geçişleri sağlanmıştır. XIV. yüzyılın ikinci

* Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi – Samsun / Türkiye
samkadir@gmail.com

yarısından itibaren bölgede egemen güç hâline gelen Osmanlı Devleti iskân politikası sayesinde demografik ve sosyal, kültürel dengeleri lehine çevirmiş; Fransız İhtilali'nin yarattığı milliyetçilik, bağımsızlık söylemlerinin Balkan coğrafyasında da yansımalarına kadar varlığını hissettirmiştir. Osmanlı hâkimiyetinin Balkanlarda zayıflamaya başlaması, Balkan devletlerinin otoriter ve asimilasyonist yaklaşımları, bölgedeki Türk nüfusun bir kısmının Anadolu'ya dönmesine neden olmuş, yine de önemli bir Türk azınlığı Balkan coğrafyasında kalmıştır. Nedenleri ve sürecin ayrıntıları üzerinden yazımızın sınırlı çerçevesi nedeniyle durmayacağımız nüfus hareketleri ülkelerin uyguladığı politikalara bağlı olarak son yıllar kadar sürmüştür (Bulgaristan'da Türk nüfusun tarihi hakkında ayrıntılar ve bunları yansımaları için bk. Şimşir 2009, Toğrol 1989, Lütem 2000, Özlem 2008: 351). 1989 yılında Jivkov iktidarının devrilmesiyle başlayan yeni dönemde Türk nüfusun hakları konusunda iyileşmiş, ancak baskıların sonucu olan 1989 göçünde çok ciddi bir nüfusun Türkiye'ye göçmesi öğretmen açığına neden olmuş, bu Türkçe eğitimine de yansımıştır.

Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi ve Türkçenin Eğitimi

Bulgaristan'da Türk azınlığın eğitimi ve dil politikaları, hükümet ve yönetim değişiklikleri yüzünden çeşitli düzenlemelerden geçmiştir (Haksöz 2007). Tanzimat öncesinde, ilk eğitim kurumları olan camilerin hemen yanında kurulan ama belli bir eğitim programı olmayan sıbyan mektepleri (ilkokullar) önemli eğitim ve öğretim merkezleri olmuşlardır (ayrıntılar için bk. Kaleşi 1979: 107). Bulgaristan Türk eğitim tarihinden söz ederken Balkan ülkelerindeki sosyal ve kültürel ihtiyacı karşılayacak idari kadronun yetiştirilmesi amacıyla kurulan, kaynaklarda sayıları 98 ila 142 arasında değişen medreseler de önemlidir (ayrıntılar için bk. Memişoğlu 2002). Sıbyan mektepleri Tanzimat'tan sonra 4 yıllık ilkokullara dönüştürülmüş, bu okullarda ehliyetsiz kişilere öğretmenlik yaptırılmaması, sınıf ve imtihan usulünün geliştirilmesi kararları alınmış, din dersleri yanına Türkçe, tarih, coğrafya, hesap gibi yeni dersler de eklenmiş, okuma ve yazma öğretimine daha fazla önem verilmiştir (Memişoğlu 2002). Aynı süreçte Rüştüyeler de açılmıştır (bu okullardaki değişimler ve müfredatlar hakkında bk. Mutlu ve Kavanoz 2010). Bulgaristan'da Türkçe eğitimi 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı nedeniyle ağır bir darbe almış, birçok eğitim kurumunun binası savaş esnasında yıkılmış, düzen ancak 1879 yılıyla birlikte Bulgar Prensiği döneminde tekrar kurulabilmiştir (1989'a kadar olan diğer ayrıntılar için bk. Memişoğlu 2002, Dayıoğlu 2005, Şimşir 2009, ayrıca Bulgaristan'daki Türk basın tarihi hakkında bk. Yenisooy 2012).

Komünizm sürecinin 1989 yılında sona ermesinin ardından demokratik döneme geçişle birlikte 1991 yılında resmileşen anayasada Türkçe, Bulgaristan'da anayasal güvenceye kavuşmuştur. Anayasanın 36. maddesinde “Ana dilleri Bulgarca olmayan vatandaşların, Bulgarca'yı zorunlu olarak öğrenmelerinin yanı sıra, kendi ana dilini de öğrenme ve kullanma hakları vardır” ifadesi yer almıştır. Yürürlükteki bu maddeye göre Türkçe dersi seçmeli bir ders hâline gelmiştir. Anadili dersleri müfredata dâhil edilmemiş ve ders saatleri okul saatinin dışındaki saatlere yerleştirilmiştir. 1993 yılında Bilim ve Eğitim Bakanlığı bir ders programı hazırlayarak Türkçenin komünizm döneminde okullarda öğretilmemesinden kaynaklanan sorunlar olduğunu dile getirmiş ve 1994 yılı eğitim-öğretim yılından itibaren Türkçenin 1-8. sınıflar arasında öğrenilebileceğine ilişkin yeni bir kararname hazırlamıştır (Mutlu ve Kavanoz 2010).

Extra ve Yağmur'un (2012) yürütmüş oldukları *Language Rich Europe* projesinde Bulgaristan'daki dilsel görünüm eğitim alanından medya ve iş dünyasına kadar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bulgaristan'da okul öncesi eğitimde yöresel/azınlık ve göçmen dillerinde eğitim sağlanmazken, ilk ve ortaöğretimde Ermenice, İbranice, Romanca ve Türkçe yöresel/azınlık dilleri öğrencilere sunulmaktadır.

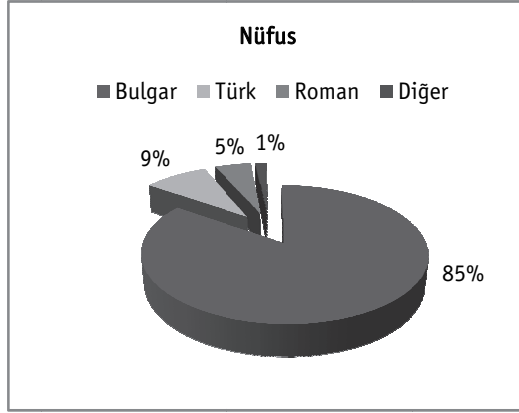
Bulgaristan'da Türk Nüfus

Prenslük döneminden demokratik döneme kadar geçen süreçte Bulgaristan'da meydana gelen her tür değişiklik Kırcalı'de yaşayan Türk nüfusu da etkilemiştir. Azınlık olmanın getirdiği birçok olumsuz duruma rağmen Bulgaristan'da hâlen ciddi bir Türk nüfus bulunmaktadır:

Tablo 1. 2001-2011 Nüfus Sayımı Verilerine Göre Bulgaristan ve Kırcalı Nüfusu

Bölgeler	Nüfus		Büyüme (Sayı)	Büyüme (%)
	01.03.2001	01.02.2011		
Bulgaristan	7.928.901	7.364.570	-564.331	-7.1
Kırcalı	164.019	152.808	-11.211	-6.8

01.02.2011 tarihli nüfus sayımının kesin sonuçlarına göre Bulgaristan genelinde 564.331 kişi ve %7,1'lik bir yüzdeyle önemli bir nüfus kaybı olduğu görülmüştür. Veriler Kırcalı ilindeki nüfus dikkate alınarak değerlendirildiğinde 2011 yılında, 01.03.2001 tarihli sayımın verilerinden farklı olarak, Kırcalı nüfusu 11.211 kişi azalmıştır. Diğer bir ifadeyle, 10 yıl arayla gerçekleştirilen nüfus sayımlarında Kırcalı ili nüfusunun %6,8 oranında azaldığı belirlenmiştir.

Şekil 1. 2011 Nüfus Sayımı Verileri Bağlamında Nüfusun Etnik Gruplara Göre Dağılımı

2011 nüfus sayımı verilerine göre Bulgaristan nüfusunun %84.8'ini Bulgar vatandaşları oluşturmaktadır. Bulgar nüfusundan sonra dikkat çeken en önemli etnik grup %8.8 oranla Türklere'dir. Türklere'den sonra üçüncü büyük etnik grup olarak Roman vatandaşlar Bulgaristan nüfusunun %4.9'unu temsil etmektedirler.

Tablo 2. 2011 Nüfus Sayımı Verilerine Göre Nüfusun Etnik Grup ve Anadili Dağılımı

Etnik Grup	Toplam	Anadili				Belirtmeyen
		Bulgarca	Türkçe	Romanca	Diğer	
Toplam	6.611.513	5.631.759	604.246	280.979	47.071	47.458
Bulgar	5.604.300	5.571.049	15.909	7.528	7.511	2.253
Türk	585.024	18.975	564.858	549	87	555
Roman	320.761	24.033	21.440	272.710	1.905	673
Diğer	48.321	10.726	397	26	36.196	976
Belirtmeyen	53.107	6.976	1.592	166	1.372	43.001

Tablo 2'de görüldüğü üzere Bulgarca, Türkçe, Romence Bulgaristan'da konuşur sayısı en çok olan dillerdir. Bulgarca kendisini Bulgar olarak tanımlayan 5.604.300 kişinin 5.571.049'u tarafından anadili olarak belirtilmiştir. Türkçe kendisini Türk olarak tanımlayan 585.024 kişinin 564.858'i tarafından anadili olarak belirtilmiştir. Kendisini Türk olarak tanımlayıp anadilini Bulgarca olarak belirten kişi sayısı 18.975, Romanca olarak belirten kişi sayısı ise sadece 549'dur. Bu veriler Türkçenin Bulgaristan'daki dilsel sürdürümünün oldukça yüksek bir değer taşıdığını göstermektedir.

Tablo 3. 2011 Nüfus Sayımı Verilerine Göre Kırcaali'deki Etnik Grupların Dağılımı

Bölge	Toplam	Etnik Grup				
		Bulgar	Türk	Roman	Diğer	Belirtmeyen
Kırcaali	130.781	39.519	86.527	1.296	753	2.686

Kırcaali'deki nüfusun etnik gruplara göre dağılımına bakıldığında nüfusun ağırlıklı bir kesiminin Türklerden oluştuğu görülmektedir. 2011 nüfus sayımı verilerine göre Kırcaali'de 130.781 kişilik toplam nüfus içinde 86.527 kişilik bir Türk nüfus yer almaktadır. Bulgar nüfusu 39.519, Roman nüfus ise 1.296'dır. 753 kişi diğer etnik gruplarda mensupken 2.686 kişi etnik kimliğini belirtmemiştir.

Türkler yoğun olarak yaşadıkları bölgelerin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına katılmaktadır. Her türlü kimliğin temel ve zorunlu ögesi olarak dili gördüğümüzde Bulgaristan'da yaşayan Türk nüfusun Türkçe ve Bulgarca ile olan ilişkisini betimlemek çalışmamız açısından belirleyici olacaktır. Bu bağlamda araştırma boyunca aşağıdaki soruların yanıtları aranmaya çalışılacaktır:

1. Türkçenin etnikdilsel canlılığına ilişkin katılımcıların cinsiyet ve yaş özelliklerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Bulgarcanın etnikdilsel canlılığına ilişkin katılımcıların cinsiyet ve yaş özelliklerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?

Etnikdilsel Canlılık Kuramı

Dünyada altı binin üzerindeki dilin varlığını dikkate aldığımızda diller arasındaki etkileşimin varlığının da kaçınılmaz olduğunu belirtmemiz gerekir. Gerçekten de diller resmî ve resmî olmayan statüleri ve baskın ya da azınlık dili olma durumlarıyla sürekli etkileşim hâlinindedirler. Diller arasındaki bu etkileşim dilsel sürdürüm ya da dil kayması gibi bazı dilbilimsel çıktuların oluşmasına kaynaklık eder. Dilsel sürdürüm “başka dillerin konuşulduğu ülkelerde yaşasalar da bireylerin anadillerini kullanmayı sürdürmeleri durumu” (İmer, Kocaman ve Özsoy 2011: 89) olarak tanımlanırken dil kayması “bir birey ya da grubun göreceli olarak ya da birdenbire bir dili bırakıp öteki dili kullanmaya başlaması durumu” (İmer, Kocaman ve Özsoy 2011: 88) olarak tanımlanmaktadır.

Dilsel sürdürüm ve dil kayması toplumdilbilimsel birçok araştırmanın da konusu olmuştur (Edwards 1992, Giles, Bourhis ve Taylor 1977, Smolicz 1981). Kipp ve arkadaşları (1995) dilsel sürdürüm ve dil kayması üzerinde etkili olan etmenleri dilsel grubu ve dilsel grup içerisindeki bireyleri etkileyen etmenler olarak hem topluluk hem de bireysel bağlamda ikiye ayırmış-

lardır. Buna göre etnik grubun genişliği ve dağılımı, azınlık diline/dillerine ilişkin baskın grup politikaları, etnik grubun kültürel değerler sistemi içindeki dilsel konumu, baskın ya da azınlık diline yakınlık ve uzaklık grupsal etmenleri oluştururken; doğum yeri, yaş, konaklama süreci, cinsiyet, eğitim, baskın dile ilişkin ön bilgi, göç nedenleri bireysel etmenleri oluşturmaktadır.

Etnik grupların grup içi ve gruplar arası ilişkilerdeki dilsel görünümünü incelemek amacıyla araştırmacılar tarafından farklı modeller önerilmiştir. Etnikdilsel canlılık kuramı da bu modellerden biridir ve yine farklı araştırmacılar tarafından belirli zaman aralıklarıyla güncellenmiştir. Etnikdilsel canlılık kuramı Giles ve arkadaşları (1977) ve Bourhis (1981) tarafından geliştirilen, kültürlerarası etkileşim, ikinci dilin öğrenimi, anadili sürdürümü, dil kayması ve dil yitimi gibi grup içi dilsel ilişkilerdeki sosyal yapısal değişkenlerin rolünü anlamayı kolaylaştıran kuramsal bir çerçevedir. Etnikdilsel canlılık Giles ve arkadaşlarına göre (1977: 308), “bir grubun gruplar arası durumlarda özgün ve etkin kolektif bir varlık olarak davranması” şeklinde tanımlanmıştır.

Etnikdilsel canlılık kuramının temelde sosyolojik ve psikolojik olmak üzere iki yönü vardır. Konuşucu sayısı, dil kullanımı için resmî hükümler, etnik grubun sosyo-ekonomik ve kültürel konumu gibi etkenler kuramın sosyolojik boyutunu oluşturmaktadır. Kuramın psikolojik boyutunu grup üyelerinin dili nerede, ne zaman kullandıklarıyla ilgili öznel etnikdilsel canlılığı etkileyen bireysel davranışlar oluşturur. Sosyolojik ve psikolojik öğeler etnikdilsel canlılık kuramı açısından belirleyici durumdadır (Myers-Scotton 2006).

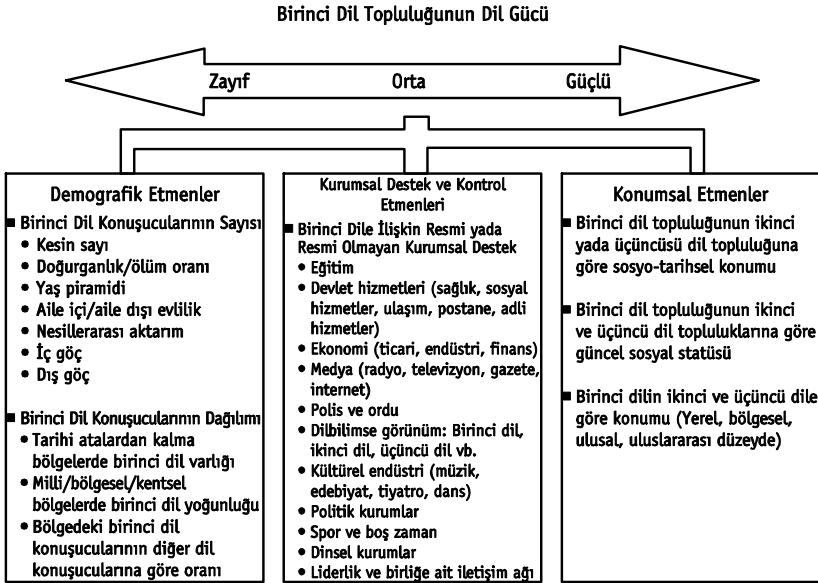
Dil ve etnik kimlik arasında genellikle sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki, etnik grupların ve dolayısı ile grubu tanımlayan dilin varlık nedenlerinin birbirine bağlı olduğunu içermektedir. Dil etnik grupların ve grup aidiyetlerinin, grup kimliğinin en önemli sembolü durumundadır. Giles vd. (1977), etnikdilsel azınlıkların eğer bir grup kimlikleri yoksa er ya da geç varlıklarının da sona ereceğini belirtmişlerdir. Grup kimliğinin ortadan kalkması aynı zamanda dilin ve dil aracılığı ile kodlanmış tüm unsurların da varlığını yitireceği anlamını taşımaktadır. Etnikdilsel grupların grup kimliklerini belirleyen bazı değişkenler vardır. Bunlar:

1. Konum değişkenleri: Ekonomik konum, sosyal konum, sosyo-tarihsel konum ve dilsel konum
2. Demografik değişkenler: Grup üyelerinin sayısı ve bölge genelindeki dağılımı, doğum oranları

3. Kurumsal destek değişkenleri: Dilsel bir grubun medya, eğitim, kamu hizmetleri, sanayi, din ve kültür gibi resmî ve resmî olmayan etkinliklerdeki temsiliyet ölçüsü.

Etnikdilsel canlılığın belirlenmesinde öznel değerlendirmelerin de nesnel ölçütler kadar önemli olduğunu düşünen Bourhis, Giles ve Rosenthal (1981) demografi, konum ve kurumsal destek etmenlerinin nesnel görünülerinin dışında bu etmenlere ilişkin kişilerin öznel değerlendirmelerinden yola çıkarak dilsel canlılığı belirlemeye çalışan bir sormaca geliştirmişlerdir. Öznel Etnikdilsel Canlılık Sormacası adını verdikleri sormaca etnikdilsel canlılık kuramı içindeki bireylerin öznel algıları ile ilgili boşluğu doldurmuş ve kuramın öznel boyutunu oluşturmuştur.

Etnikdilsel canlılık kuramının hem nesnel hem de öznel açıdan ele alınan üç temel boyutu ve ayrıntılarını aşağıdaki şekilde görselleştirmek mümkündür (Bourhis ve Landry 2008):

Etnikdilsel grupların canlılık oranlarının belirlenebilmesi için önerilen bu üç temel boyuta ilişkin nesnel ölçütlerin yanında öznel değerlendirmeler dilsel canlılığının sınıflandırılabilmesi açısından önemlidir. Özellikle grubun etnikdilsel düzeyi tarafından belirlenen öznel etnikdilsel canlılık algısı etnik grupların stratejilerini ve etnik kimliklerini ortaya koyma tarzlarını şekillendirir. Dolayısıyla öznel ve nesnel etnikdilsel canlılık analizlerini bir araya getiren bir birleşim araştırmacılara incelenen gruba ilişkin sosyolojik olarak geçerli bir görünüm sunar (Yağmur ve Ehalı 2011).

Demografik etmenler genel olarak birinci dil konuşucularının sayısı ve dağılımı ile ilgilidir. Demografik etmenlerin etnikdilsel canlılık üzerinde önemli etkisi vardır. Bir dil diğer diller karşısında sosyal, ekonomik ve kurumsal destek bakımından daha düşük bir konumda olabilir. Ama bu dilin konuşucuları özel bir alanda yoğunlaşmışsa ve konuşucu sayısı bölgedeki diğer dillerin konuşucularından sayıca daha fazlaysa bu dile ilişkin dilsel sürdürümün uzun erimli olduğu, dolayısı ile canlılığını daha geniş bir sürede koruyacağı söylenebilir (Meyerhoff 2006: 110).

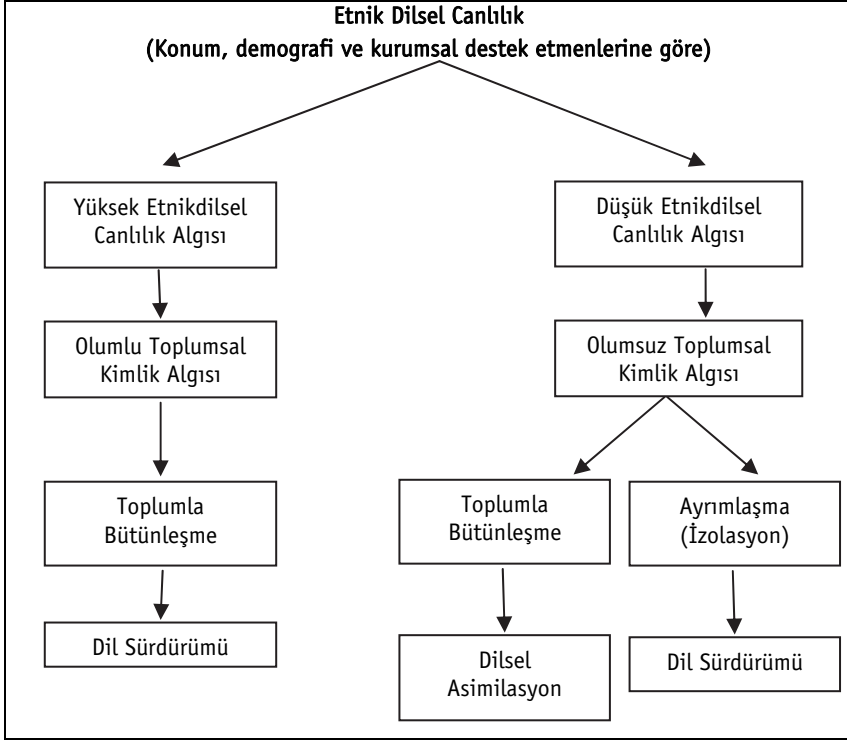
Kurumsal destek bir grubun diğer bir grubun kaderi üzerindeki kontrol derecesi olarak tanımlanır ve dilsel bir grubun ilişki kurduğu diğer dilsel gruplar üzerindeki sosyal güç derecesi olarak görülebilir (Sachdev ve Bourhis 2001, 2005). Kurumsal destek etmenleri, dilsel bir grubun, özellikle medya, eğitim, devlet hizmetleri, endüstri, din, kültür ve politika gibi çeşitli toplumsal kurumlardaki resmî ve resmî olmayan temsiliyetini belirtir.

Üçüncü boyut olan konum faktörü bir dilsel topluluğun diğer dilsel topluluklar içindeki saygınlığını belirleyen değişkenleri anlatmak için kullanılır. Giles vd. (1977) konum etmenlerini sosyal, ekonomik, dilsel ve sosyo-tarihsel konum değişkenleri olarak belirlemişlerdir. Etnik bir grubun konumu bu grubun dilsel canlılığını belirler. Etnikdilsel canlılık kuramına göre diğer gruplar karşısında daha yüksek bir konumda bulunan grubun dilsel canlılığı da yüksek olacaktır.

Etnikdilsel canlılık kuramının temel öngörüsü yüksek etnikdilsel canlılığa sahip dilsel toplulukların anadillerini koruma eğilimi gösterdikleri; buna karşılık düşük etnik dilsel canlılığa sahip toplulukların ise baskın dile eğilim gösterdikleri (dil değiştirme veya dil yitimi gibi) yönündedir (Yağmur 1996). Etnikdilsel canlılığın dilsel davranışlar üzerinde oluşabilecek etkileri Şekil 2'de görselleştirilmiştir.

Şekil 2. Etnikdilsel Canlılık ve Dilsel Davranışlara Etkisi (Yağmur, 2011)

Şekil 2’de görüleceği üzere konum, demografi ve kurumsal destek etmenlerinin bir arada değerlendirilmesi ile elde edilen etnikdilsel canlılık oranlarının dilsel davranışlara yansıyan bazı sonuçları vardır. Bunlardan ilki yüksek etnikdilsel canlılığa sahip dilsel toplulukların olumlu toplumsal kimlik algısı geliştirdikleri, buna bağlı olarak da toplumla bir bütünleşme sağladıkları görülmektedir. Bu durumdaki dilsel topluluklarda birinci dil sürdürümü yaygın bir dilsel davranış olarak karşımıza çıkar. Düşük etnikdilsel canlılığa sahip dilsel topluluklarda olumsuz toplumsal kimlik algısına bağlı olarak iki ayrı sonuçtan bahsedilebilir. Bu sonuçlardan ilkinde göre düşük etnikdilsel canlılık gösteren dilsel toplulukların yüksek etnikdilsel canlılık gösteren dilsel topluluklardan farklı olarak toplumsal bütünleşme sürecinde baskın dilsel grup karşısında dilsel asimilasyona uğramasıdır. Böylesi bir süreçte azınlık ya da göçmen konumundaki dilsel grubun dili baskın dil karşısında sönmeleri ve grup birinci dilini kullanmaktan vazgeçerek baskın dili kullanmaya başlar. İkinci durumda ise toplumsal bütünleşme yerine toplum içinde ayrılaşmaya

(izolasyon) yönelen bir sonuç ile karşılaşılır. Ayrımlaşma etnikdilsel grubun baskın dil karşısında dilsel sürdürümünü devam ettirmesi ile sonuçlanır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan temel veri toplama aracı Öznel Etnikdilsel Canlılık Sormacasıdır (*Subjective Ethnolinguistic Vitality Questionnaire*). Adı geçen sormaca Bourhis ve arkadaşları (1981) tarafından daha önce etnikdilsel canlılığın nesnel boyutlarını ele alan Giles vd. (1977) ait çalışmadan farklı olarak grup üyelerinin öznel canlılık algılarının nesnel canlılık ve grubun etnikdilsel davranışları üzerinde etkisi olabileceği varsayımı ile geliştirilmiştir. Veri toplama aracının Türkçe uyarlaması ise Yağmur (1997, 1999, 2003, 2009) tarafından yapılmış ve farklı bölgelerde Türkçenin etnikdilsel canlılığına ilişkin araştırmalarda kullanılmıştır. Sormacada 21 madde yer almaktadır. Her soru maddesi Türkçe ve Bulgarca dikkate alınarak 1 ve 7 puan aralığında değerlendirilmiştir. Bunun yanında araştırmada katılımcıların kişisel özelliklerini belirlemeye yönelik toplam 10 sorunun bulunduğu Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların kişisel özelliklerine, kimlik ve dil ilişkisine ait bulgulara, öznel etnikdilsel canlılık bağlamında konum, demografi ve kurumsal destek etmenlerine ilişkin değerlendirmelere ait bulgular tablolar eşliğinde yorumlanmıştır.

Katılımcıların Kişisel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların cinsiyet, yaş, meslek ve eğitim durumlarına ait kişisel özelliklerini yansıtan bulgular aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların Kişisel Özellikleri

Cinsiyet	F	%
Kadın	128	49.4
Erkek	131	50.6
Yaş	F	%
15-30 yaş arası	110	42.5
31-45 yaş arası	81	31.3
45 yaş üzeri	68	26.3

Meslek	f	%
İşçi	74	28.6
Ticaret	22	8.5
Hizmet	40	15.4
Öğrenci	60	23.2
Ev hanımı	23	8.9
İşsiz	19	7.3
Emekli	21	8.1
Eğitim durumu	F	%
Okuma-yazma bilmiyorum	1	.4
Okur-yazarım	4	1.5
İlkokul mezunuyum	11	4.2
Ortaokul mezunuyum	42	16.2
Lise ve dengi okul mezunuyum	118	45.6
Yüksekokul ya da üniversite mezunuyum	83	32
Toplam	259	100

Tablo 4'te görüleceği üzere toplamda 259 kişilik bir katılımcı kümesine erişilmiştir. Katılımcılar arasında erkekler %50.6, kadınlar ise % 49.4 oranında temsil edilmektedir. Katılımcı grup üç yaş aralığına bölünmüştür. Buna göre, 110 kişiden oluşan 15-30 yaş arası birinci grup, örneklemin %42.5'lik dilimini, 81 kişiden oluşan 31-45 yaş arası ikinci grup örneklemin %31.3'lük dilimini ve 68 kişiden oluşan 45 yaş üzeri üçüncü grup ise örneklemin %26.3'lük dilimini oluşturmaktadır. Meslek grupları etkin ve etkin olmayan meslekler başlıkları altında değerlendirilmiştir. İşçi, ticaret ve hizmet sektöründe bulunanlar etkin; öğrenci, ev hanımı, işsiz ve emekli olanlar ise etkin olmayan meslek grupları içinde yer almaktadırlar. Buna göre etkin meslek gruplarından işçiler %28.6, ticaret ile uğraşanlar %8.5, hizmet sektöründekiler %15.4'lük dilimlerle, etkin olmayan meslek gruplarından ev hanımları %8.9, işsizler %7.3, emekliler %8.1, öğrenciler ise %23.2'lik dilimlerle örnekleme temsil edilmektedir. Eğitim durumlarına ilişkin bulgularda dikkat çeken en önemli ayrıntı okullaşma oranının yüksekliği olmuştur. 118 kişiyle katılımcıların %45.6'sını lise ve dengi okul mezunları, 83 kişiyle %32'lik dilimi yüksekokul ya da üniversite mezunları, 42 kişiyle %16.2'lik dilimi ortaokul mezunları, 11 kişiyle %4.2'lik dilimi ilkokul mezunları oluşturmaktadır.

Kimlik ve Dil İlişkisine Ait Bulgular

Dil ve kimlik arasında doğrudan bir ilişki vardır. Dil ait olduğu dilsel topluluğun temel varlık nedeni olup bu topluluğun dünyayı ve hayatı anlamlandırma konusundaki ortaklığına işaret etmektedir. Dilin iletişimi sağlayan bir araç olmanın yanı sıra toplumsal bir grup kimliğinin ve bu gruba üyeliğin sembolü olma özelliği vardır (Grosjean 1982). Bu bağlamda, dil ve toplum arasındaki karşılıklı ilişkiye bağlı olarak, dilsel bir topluluğu dilden bağımsız düşünmenin mümkün olamayacağını söylemek gerekir. Özellikle iki ya da çok dilli bağlamlarda kişinin kendini hangi etnik kimliğe bağlı hissettiğini belirtmesi o bölgedeki dil sürdürümünde önemli etkiler yaratır. Toplum dilbilimsel çalışmalar yüksek kimlik algısının anadili sürdürümündeki önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Kırcaali'de yaşayan Türk nüfusun kendilerini hangi etnik kimliğe ait hissettiklerini belirlemek dil sürdürümünün bu bölgedeki görünümünü anlamamız açısından önemlidir. Katılımcılara kendilerini “Türk”, “Bulgar” ya da “hem Türk hem Bulgar” kimliklerinden hangisine ait hissettikleri sorulmuş ve aşağıdaki bulgulara erişilmiştir.

Tablo 5. Kendinizi hangi kimliğe ait hissediyorsunuz?

		Kadın	Erkek	15-30 yaş	31-45 yaş	45 yaş üzeri	Toplam
Türk	f	101	114	77	73	65	215
	%	78.9	87	70	90.1	95.5	83
Bulgar	f	8	4	7	3	2	12
	%	6.25	3	6.3	3.7	2.9	4.6
TürkveBulgar	f	19	13	26	5	1	32
	%	14.8	9.9	23.6	6.1	1.4	12.4
Toplam	f	128	131	110	81	68	259
	%	100	100	100	100	100	100

Tablo 5'e göre katılımcıların büyük çoğunluğu kendilerini Türk (%83) olarak tanımlamışlardır. Bulgular Kırcaali'de Türk kimlik algısının çok yüksek olduğunu göstermektedir. Bu oran içinde kadınlar % 78.9, erkekler % 87 oranında kendilerini Türk olarak tanımlamıştır. Katılımcılar arasında kendilerini Bulgar olarak tanımlayanların oranının çok az olduğu görülmüştür (%4.6). Kendilerini hem Türk hem Bulgar olarak tanımlayan katılımcılar açısından 15-30 yaş arası gruptaki artış, genç nüfus arasında Türk kimlik algısının git-tikçe iki kimlikli bir algıya doğru evrildiğine işaret etmektedir.

Tablo 6. Anadilinizi tanımlayınız.

	Kadın		Erkek		15-30 yaş		31-45 yaş		45 yaş üzeri	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Türkçe	107	83.5	119	90.8	92	83.6	72	88.8	62	91.1
Bulgarca	4	3.1	1	0.7	2	1.8	1	1.2	2	2.9
Türkçe ve Bulgarca	17	13.2	11	8.3	16	14.5	8	9.8	4	5.8
Toplam	128	100	131	100	110	100	81	100	68	100

Katılımcılara anadillerinin ne olduğu sorulduğunda, genel toplam içinde anadilini Türkçe olarak belirten katılımcılar arasında kadınların %83.5, erkeklerin %90.8 oranında oldukları görülmüştür. Anadilini Bulgarca olarak belirtilen kadın katılımcıların oranı %3.1, erkek katılımcıların oranı ise %0.7 düzeyinde kalmıştır. Anadilini hem Türkçe hem Bulgarca olarak belirtilen katılımcılar içinde kadınların oranı %13.2, erkeklerin oranı %8.3'tür. Aynı soru yaş aralıkları dikkate alınarak değerlendirildiğinde, 15-30 yaş aralığındaki katılımcıların %83.6'sı, 31-45 yaş aralığındaki katılımcıların %88.8'i ile 45 yaş üzerindeki katılımcıların %91.1'inin anadillerini Türkçe olarak belirttikleri saptanmıştır. Bulgular bir önceki sorudaki yüksek Türk kimlik algısı ile Türkçe anadili arasındaki paralelliği ortaya çıkarmıştır.

Bosnalı (2007) incelemesinde anadili sürdürümünün doğru değerlendirilebilmesi için potansiyel anadili topluluğu ile belirtilen anadili topluluğu arasındaki orantıya bakılması gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanında, anadili sürdürümünün karşıtı olarak dil yitiminin belirlenebilmesi için potansiyel anadili topluluğu ile bu dili anadili olarak görmeyenler arasındaki orantıdan yola çıkılması gerektiğini dile getirmiştir. Araştırmacı dil sürdürümü ve dil yitimine ilişkin sonuç elde edebilmek için aşağıdaki formüllerin kullanılmasını önermiştir.

Anadili Sürdürümü: Belirtilen Anadili : Potansiyel Anadili

Dil Yitimi: Potansiyel Anadili – Belirtilen Anadili : Potansiyel Anadili

Anadili grubunun bütün bireylerinin etnik dillerini anadili olarak görmeleri durumunda, yitim göstergesinin "0" ($y=pad-bad:pad=0$), sürdürüm göstergesinin ise "1" ($s=bad:pad=1$) olması gerekmektedir. Eğer bu grubun bireylerinin tamamı bu dili anadili olarak görmüyorsa yitim göstergesinin "1" ($y=pad-bad:pad=1$), sürdürüm göstergesinin ise "0" olması gerekmektedir ($s=bad:pad=0$). Dolayısıyla yitim göstergesi "1"e yaklaştıkça anadili yitimi sürecinin o kadar önemli olduğu anlamına gelmektedir (Bosnalı 2007: 157).

Yukarıdaki formüllerin işletilebilmesi için öncelikle katılımcıların potansiyel ve belirttikleri anadillerini belirlemek gerekir. Bu bağlamda ebeveynlerinden birinin anadili Türkçe olan katılımcıların Türk ve anadilinin de Türkçe olduğu düşünülerek potansiyel anadilleri belirlenmektedir. Bunun için ilk aşamada anne anadili seçilmiştir. İkinci aşamada, katılımcıların anadili olarak seçtikleri dil onların belirtilen anadillerini oluşturmaktadır. Bu ikinci aşama katılımcıların anadillerinin sorulduğu bir üst tabloda ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 7. Potansiyel ve Belirtilen Anadili Arasındaki Fark

Anadiller	Potansiyel Anadili		Belirtilen Anadili		Fark	
	F	%	F	%	F	%
Türkçe	251	96.9	226	87.3	-25	-9.6
Bulgarca	7	2.7	5	1.9	2	0.8

Tablo 7'de görüldüğü üzere Türkçe 251 kişinin potansiyel anadili olarak değerlendirilmektedir. Bu sayı katılımcıların %96.9'luk bir kesimini oluşturmaktadır. Katılımcılar içinden 226 kişi, %87.3'lük bir oranla anadilini Türkçe olarak belirtmiştir. Bulgular potansiyel ve belirtilen anadili arasında Türkçe açısından çok az bir farkın olduğunu, 25 kişinin anadilini Türkçe olarak görmemeye başlamasıyla sürdürümün tam olarak gerçekleşmediğini göstermiştir. Fark Bulgarca üzerinde daha belirgindir. 7 kişinin potansiyel anadilinin Bulgarca olması beklenirken 2 kişinin Bulgarca'yı anadili olarak belirtmediği tespit edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında Türkçenin sürdürümüne ve yitimine ilişkin formüller işletildiğinde aşağıdaki sonuçlara erişilmiştir:

$$\text{Anadili Sürdürümü} = 226 : 251 = 0,90$$

$$\text{Dil Yitimi} = 251 - 226 : 251 = 0,09$$

Potansiyel anadili olarak anne anadilinin seçilmesiyle elde edilen sonuçlarda dil sürdürümü göstergesinin 1'e yaklaştığı ve sürdürümün % 90 oranlarında sağlandığı görülmüştür. Bu durum Türkçenin yüksek bir sürdürüm gücü taşıdığını göstermektedir. Başka bir açıdan bakıldığında, katılımcıların yaklaşık %10'luk bir diliminin belirttikleri anadillerinin anne ve babalarının dillerinden farklı olduğu, dolayısı ile % 10 dolayında dil kaymasının oluştuğu anlaşılmaktadır.

Öznel Etnikdilsel Canlılık Bağlamında Demografik Etmenlere İlişkin Bulgular

Demografik etmenlere ilişkin katılımcıların Türkçenin ve Bulgarcanın etnikdilsel canlılığıyla ilgili öznel değerlendirmeleri Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Demografik Etmenlere İlişkin Öznel Etnikdilsel Canlılık

Demografik Etmenlere İlişkin Canlılık Değişkenleri	Türkçe	Bulgarca
Ulusal nüfus oranı	5.62	3.61
Yerel nüfus oranı	5.43	3.85
Doğum oranı	4.98	3.63
İçevlilik	5.36	4.99
İç göç	3.81	2.85
Dış göç	4.24	3.92
Ortalama	4.90	3.80

Tablo 8 dikkatlice incelendiğinde katılımcılar demografik değişkenlere bağlı olarak Türkçenin Bulgarcaya göre daha yüksek canlılıkta olduğunu belirtmişlerdir (Türkçe=4.90; Bulgarca=3.80). Demografik etmenler açısından Türkçenin Bulgarca karşısında canlılığını artıran unsurlar içerisinde, ulusal ve yerel nüfus bağlamında Türklerin yoğunluğuna ve Türklerin doğum oranlarının yüksekliğine ilişkin değerlendirmeler dikkat çekicidir. Bunun dışında içevlilik oranları Türklerde Bulgarlara göre daha yüksektir. Bu durum Kırcaali'de karma evliliklerin pek fazla tercih edilmediğini göstermektedir. İç ve dış göç oranları Türkler lehine daha yüksektir. Kırcaali içine yapılan göçlerde Türklerin bu bölgeyi daha çok tercih etmesine bölgedeki nüfus yoğunluğunun Türkler lehine olması neden olabilir. Buna karşılık dış göç oranlarındaki yükseklik ise Kırcaali'de Türklerin özellikle ekonomik yaşam içinde kendilerine pek fazla yer bulamamaları ile açıklanabilir.

Öznel Etnikdilsel Canlılık Bağlamında Konum Etmenlerine İlişkin Bulgular

Konum etmenlerine ilişkin katılımcıların Türkçenin ve Bulgarcanın etnikdilsel canlılığıyla ilgili öznel değerlendirmeleri Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Konum Etmenlerine İlişkin Canlılık Değişkenleri

Konum Etmenlerine İlişkin Canlılık Değişkenleri	Türkçe	Bulgarca
Yerel dil durumu	5.34	4.86
Uluslararası dil durumu	4.75	3.61
Ekonomi ve iş dünyasında etnik grupların konumu	4.74	4.80
Grupların konumu	5.03	4.79
Grupların politik gücü	5.56	4.16
Tarihsel başan ve kültürel mirasla gurur duyma	5.24	4.92
Grupların kültürel yaşamdaki temsili	4.89	4.75
Grupların gücü ve etkinliği	5.11	4.61
Grupların zenginliği	4.57	4.76
Grupların gelecekteki güç ve etkinliği	5.06	4.23
Ortalama	5.02	4.54

Tablo 9'da görüleceği üzere demografik etmenlerde olduğu gibi konum etmenlerinde de Türkçe Bulgarca oranla daha yüksek bir canlılık göstermektedir (Türkçe=5.02, Bulgarca=4.54). Katılımcıların değerlendirmelerine göre Kırcaali'de Türkçe Bulgarca'dan daha fazla konuşulmaktadır. Demografik veriler de bu durumu teyit etmektedir. Türkçe, katılımcılar açısından uluslararası konumda da Bulgarca oranla daha saygın bir dil olarak değerlendirilmiştir. Bu belirleme katılımcıların anadillerine ilişkin olumlu tutumlarını gösterir niteliktedir. Grupların Kırcaali'deki saygınlıkları küçük bir farkla olsa da Türkler lehinedir. Ekonomi ve iş dünyalarında Bulgarların daha fazla söz sahibi oldukları anlaşılmıştır. Bu durum Türklerin Kırcaali dışına göç etmelerinde önemli bir etkidir. Sonuçlar değerlendirildiğinde, Bulgarların iş ve ekonomi dünyasında Türklere oranla daha fazla söz sahibi olmaları doğal olarak onları Kırcaali'de daha zengin kılmıştır. Türkler iş ve ekonomi dünyasında yeterince söz sahibi olmasalar da nüfus yoğunluğundan ve politik güçten kaynaklanan nedenlerle Kırcaali'de Bulgarlara göre daha güçlü ve etkin bir etnik grup olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda katılımcılar, Türklerin gelecek yıllar içerisinde Bulgarlara göre Kırcaali'de daha güçlü ve etkin bir duruma geleceğini düşünmektedirler. Kırcaali'de Türkler ve Bulgarlar, katılımcılar açısından kültürel yaşamda eşit derecede temsil edilmektedirler. Diğer taraftan, katılımcılar Türklerin Bulgarlara oranla tarihsel ve kültürel miraslarıyla daha çok gurur duyduklarını dile getirmişlerdir. Bulgarlar diğer araştırma verileri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, Bulgaristan'da Türkçenin konum etmenlerine ilişkin öznel etnikdilsel canlılık ortalamasının batıdaki göçmen Türklerin öznel etnikdilsel canlılık ortalamalarından çok yüksek olduğu anlaşılmaktadır (Yağmur 2011).

Öznel Etnikdilsel Canlılık Bağlamında Kurumsal Destek Etmenlerine İlişkin Bulgular

Kurumsal destek etmenlerine ilişkin katılımcıların Türkçenin ve Bulgarcanın etnikdilsel canlılığıyla ilgili öznel değerlendirmeleri Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Kurumsal Destek Etmenlerine İlişkin Canlılık Değişkenleri

Kurumsal Destek Etmenlerine İlişkin Canlılık Değişkenleri	Türkçe	Bulgarca
Devlet hizmetlerinde dil kullanımı	3.51	5.82
Kitle iletişim araçlarında dil kullanımı	3.53	5.74
Okullarda dil öğretimi	2.37	6.42
İş yerlerinde dil kullanımı	4.27	5.58
İbadet yerlerinde dil kullanımı	5.97	4.28
Ortalama	3.93	5.56

Sonuçlar incelendiğinde Türkçenin demografi ve konum etmenlerindeki yüksek canlılık ortalamalarının kurumsal destek ve kontrol etmenlerine aynı şekilde yansımadağı gözlenmiştir. Bu durum Türkçenin dilsel canlılığı içerisinde kurumsal desteğı yeterince alamaması ile açıklanabilir. Bulgulara göre, Bulgarca devlet hizmetlerinde Türkçeye oranla çok daha yüksek düzeyde kullanılmaktadır. Kitle iletişim araçlarında da resmî devlet dili olan Bulgarcanın kullanımındaki oranın çok yüksek olduğı görülmektedir. Türkçenin kitle iletişim araçlarında kendisine istenen düzeyde yer bulamadığı anlaşılmaktadır. Okullarda Türkçenin neredeyse hiç öğretilmemesi, veriler açısından Türkçenin kurumsal destek alamadığına ilişkin en önemli bulgudur. Bulgarların Kırcalı'de iş ve ekonomi dünyasında daha fazla söz sahibi olmaları Bulgarcanın iş yerlerinde Türkçeye oranla daha sık kullanılması sonucunu doğurmuştur. Kurumsal destek etmenleri içinde Türkçenin Bulgarcaya göre daha yüksek canlılığa sahip olduğı tek yerin ibadet yerleri olduğı görülmüştür. Bulgular diğere araştırma verileri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, Bulgaristan'da Türkçenin kurumsal destek etmenlerine ilişkin öznel etnikdilsel canlılık ortalamasının batıdaki göçmen Türklerin öznel etnikdilsel canlılık ortalamalarından yüksek olduğı anlaşılmaktadır (Yağmur 2011).

Katılımcıların Türkçe ve Bulgarcanın öznel etnikdilsel canlılığına ilişkin değerlendirmelerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğı ilişkisiz t-test ile belirlenmiş ve analiz sonuçları aşağıda Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Türkçenin ve Bulgarcanın Etnikdilsel Canlılığına İlişkin Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre İlişkisiz T Testi Sonuçları

Türkçenin Etnikdilsel Canlılığı	Cinsiyet	S	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Serbestlik Derecesi	T	P
	Kadın	128	99.72	14.335	257	.373	.710
Erkek	131	99.07	13.722				
Bulgarcanın Etnikdilsel Canlılığı	Cinsiyet	S	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Serbestlik Derecesi	T	P
	Kadın	128	100.22	15.773	257	3.903	.000
Erkek	131	92.43	16.336				

Katılımcıların Türkçenin öznel etnikdilsel canlılığına yönelik görüşleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t(257)=,373$, $p. > 0.05$). Kadın katılımcıların aritmetik ortalaması $\bar{X} = 99.72$, erkek katılımcıların aritmetik ortalaması ise $\bar{X} = 99.07$ 'dir. Kadın katılımcılar ile erkek katılımcıların Türkçenin dilsel canlılığına ilişkin benzer bir fikre sahip oldukları görülmüştür.

Katılımcıların Bulgarcanın öznel etnikdilsel canlılığına yönelik görüşleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t(257)=3.903$, $p. < 0.05$). Kadın katılımcıların aritmetik ortalaması $\bar{X} = 100.22$ erkek katılımcıların aritmetik ortalaması ise $\bar{X} = 92.43$ 'tür. Kadınlar erkeklere göre Bulgarcanın daha yüksek bir canlılık gösterdiğine inanmaktadırlar. Bulgular Bulgarcanın öznel etnikdilsel canlılığına ilişkin cinsiyet değişkeni etkisi olduğunu göstermiştir.

Katılımcıların Türkçenin ve Bulgarcanın etnikdilsel canlılığına ilişkin görüşlerinin katılımcıların yaş özelliklerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına tek yönlü ANOVA ile bakılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 12 ve Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların Yaşlarına Göre Sayıları, Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Boyutlar	Deneyim/Kıdem	N	$\bar{X}$	S
Türkçenin Etnikdilsel Canlılığı	15-30 yaş arası	110	96.84	12.84
	31-45 yaş arası	81	99.93	14.205
	45 yaş üzeri	68	100.57	14.651
Bulgarcanın Etnikdilsel Canlılığı	15-30 yaş arası	110	98.62	17.986
	31-45 yaş arası	81	94.49	14.948
	45 yaş üzeri	68	94.62	15.472

Tablo 13. Katılımcıların Türkçenin ve Bulgarcanın Etnikdilsel Canlılığına İlişkin Öznel Değerlendirmelerinin Yaşa Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Türkçenin Etnikdilsel Canlılığı	Gruplar Arası	619.920	2	309.960	1.588	.206
	Gruplar İçi	49983.694	256	195.249		
	Toplam	50603.614	258			
Bulgarcanın Etnikdilsel Canlılığı	Gruplar Arası	1047.715	2	523.858	1.939	.146
	Gruplar İçi	69174.269	256	270.212		
	Toplam	70221.985	258			

Tablo 12'de görüldüğü üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, katılımcıların Türkçenin etnikdilsel canlılığına ilişkin görüşleri katılımcıların yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$F_{(2,256)} = 1.588$ $p > .05$]. Diğer bir ifadeyle katılımcıların Türkçenin etnikdilsel canlılığına ilişkin görüşleri üzerinde yaş değişkeninin etkili olmadığı söylenebilir. Katılımcıların Türkçenin etnikdilsel canlılığına ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde, 45 yaş üzeri gruptaki katılımcıların diğer yaş gruplarındaki katılımcılara göre Türkçenin daha yüksek bir canlılık düzeyinde olduğuna inandıkları bulgulanmıştır. Ancak bu görüş farklılığı istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Katılımcıların Bulgarcanın etnikdilsel canlılığına ilişkin görüşlerinin katılımcıların yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmıştır [$F_{(2,256)} = 1.939$ $p > .05$]. Türkçenin etnikdilsel canlılığına yönelik görüşlerden farklı olarak Bulgarcanın etnikdilsel canlılığı 15-30 yaş arası gruptaki katılımcılar tarafından daha yüksek olarak değerlendirilmektedir. Bulgular, yaş düzeyi arttıkça Bulgarcanın dilsel canlılığının azaldığını göstermesine rağmen, gençler ile yetişkinler arasındaki farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığına işaret etmektedir.

Sonuç

Bulgaristan'ın Kırcaali ilinde gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda tarihsel azınlık konumundaki Türk nüfus açısından Türkçenin etnikdilsel canlılığının yüksek olduğu belirlenmiştir. Türkçenin dilsel canlılığını yükselten en önemli nedenlerinden biri acılar ve baskılarla dolu uzun bir tarihsel sürecin ardından bu bölgedeki Türk azınlığının Türk kimlik algısının hâlen yüksek olmasıdır. Bunun yanında Türkiye ile var olan sürekli ilişki ve coğrafi yakınlık Türkçenin bu bölgedeki dilsel canlılığını arttırmaktadır. Kırcaali'deki tarihsel Türk azınlığının demografik ve konumsal etmenlere ilişkin öznel etnikdilsel canlılık ortalamalarının batıda farklı ülkelerde yaşayan Türk göçmen azınlığının öznel

etnikdilsel canlılık ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür (Yağmur 2011). Bu durum, göçmen ve tarihsel azınlık durumundaki Türk azınlığın farklı dilsel ve kültürel davranışlar geliştirdiğinin, yönelimlerinin farklı olduğunun bir göstergesidir (Yağmur ve Vijver 2012).

Türkçe Kırcaali'de yaşayan Türk etnik azınlık için birçok bağlamda hâlen en önemli iletişim dili konumundadır. Türkçe Bulgaristan'da yeterli kurumsal desteği alamamaktadır. Geçmişe göre görece daha demokratik bir dönemin yaşandığı Bulgaristan'da Türkçenin eğitimi Türk azınlığın hâlen en temel sorunları içerisinde yer almaktadır. Türkçe dersi seçmeli ders durumundadır ve öğrencilerin bu derse ilgileri çok düşük seviyededir. Kreşlerde azınlık çocuklarına anadili desteği sağlanmamaktadır (Extra ve Yağmur 2012). Benzer şekilde yazılı, işitsel ve görsel basında Türkçe kendine beklenen düzeyde yer bulamamaktadır. Bu durum özellikle genç nüfusun Türkçe algısal ve anlatımsal dil becerilerinde belirli ölçüde bir gerilemeye yol açarken, gençler arasında anadili sürdürümünü zayıflatmakta, Bulgarca eğilimli dilsel kaymaya neden olmaktadır.

Türklerin demografik yapısı ve grup içi dayanışma duygularının yüksek oluşu yakın gelecekte de Türklerin Kırcaali'deki politik güç ve etkinliğini sürdüreceğini göstermektedir. Bu anlamda bulgular Türkçenin bu bölgede dilsel sürdürümünü koruyacağını, Türkçe-Bulgarca ikidilliliğin dengeli bir şekilde ilerleyeceğini göstermektedir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular göçmen azınlık ile tarihsel azınlık durumunda bulunan Türkler arasında dilsel sürdürüm ve etnikdilsel canlılık açısından karşılaştırmalı başka çalışmaların yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

- Bosnalı, Sonel (2007). *İran Azerbaycan Türkçesi: Toplumdilbilimsel Bir İnceleme*. İstanbul: Kebikeç Yay.
- Bourhis, R.Y., H. Giles ve D. Rosenthal (1981). "Notes on construction of a "subjective vitality questionnaire" for ethnolinguistic groups". *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 2 (2): 145-155.
- Bourhis, Richard Y. ve Rodrigue Landry (2008). "Group Vitality, Cultural Autonomy And The Wellness Of Language Minorities". *The Vitality of the English-Speaking Communities of Quebec: From Community Decline to Revival*. Ed. Richard Y. Bourhis. Montreal, Quebec: CEETUM, Univercity Montreal. 185-212.
- Clyne, Michael (1991). *Community languages: The Australian experience*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Dayoğlu, Ali (2005). *Toplama Kampından Meclis'e – Bulgaristan'da Türk ve Müslüman Azınlığı*. İstanbul: İletişim Yay.

- Edwards, John (1992). "Sociopolitical aspects of language maintenance and loss". *Maintenance and loss of minority languages*. Ed. W. Fase, K. Jaspaert, & S. Kroon. Amsterdam, the Netherlands /Philadelphia, PA: John Benjamins. 37-54.
- Extra, Guus ve Kutlay Yağmur (Eds.) (2012). *Language Rich Europe: Trends in policies and practices for multilingualism in Europe*. Cambridge: British Council/Cambridge University Press.
- Giles, H., R.Y. Bourhis ve D. M. Taylor (1977). "Toward a theory of language in ethnic group relations". *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. Ed. H. Giles. London: Academic Press.
- Grosjean, François (1982). *Life with two languages: An introduction to bilingualism*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Haksöz, Cengiz (2007). *Linguistic Rights Of The Turkish Minority In Bulgaria*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Kaleşi, Hasan (1979). *XV. Asırdan XVII. Asrın Nihayetine Kadar Yugoslav Topraklarında Şark Medeniyeti*. Çev. Ali Aksu. Türk Dünyası Araştırmaları. C.1. S.1.
- Kipp, S., M. Clyne ve A. Pauwels (1995). *Immigration and Australia's language resources*. Canberra, Australia: AGPS.
- Memişoğlu, Hüseyin (2002). *Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Meyerhoff, Miriam (2006). *Introduction to sociolinguistics*. NY: Routledge.
- Myers-Scotton, Carol (2006). *Multiple Voices: An Introduction to Bilingualism*. Blackwell.
- Mutlu, Emel ve Suzan Kavanoz (2010). "Mother Tongue Education of Turkish Minority in Bulgaria". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3 (14): 363-384.
- Özlem, Kader (2008). "Bulgaristan Türklerinin Tarihsel İçinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* ½ (Winter): 341-371.
- Sachdev, Itesh ve Richard Y. Bourhis (2001). "Multilingual communication". *The New Handbook of Language and Social Psychology*. Ed. W. P. Robinson and H. Giles. Chichester: Wiley. 407-28.
- _____. (2005). "Multilingual Communication and Social Identification". *Intergroup Communication. Multiple Perspectives*. Ed. Harwood, J. And Giles, H. New York: Peter Lang. 65-91.

- Smolicz, J. J. (1981). "Core values and cultural identity". *Ethnic and Racial Studies* 4: 75-90.
- Şimşir, Bilal (2009). *Bulgaristan Türkleri*. İstanbul: Bilgi Yay.
- Taş, Muharrem (2007). *Bulgaristan ve Yunanistan'da Türk Azınlıkların Siyasi Hakları*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Toğrol, Beğlan (1989). *112 Yıllık Göç (1878–1989)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Yağmur, Kutlay (1997). "Sociolinguistic Aspects of First Language Attrition Among Turkish Migrants in Sydney". *VIII. Uluslararası Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri*. Haz. Kamile İmer-N. Engin Uzun. Ankara Üniversitesi Basımevi. 231-241.
- _____, (2009). "Language use and ethnolinguistic vitality of Turkish compared with the Dutch in the Netherlands". *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 30 (3): 219-233.
- _____, (2011). "Does ethnolinguistic vitality theory account for the actual vitality of ethnic groups? A critical evaluation". *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 32 (2): 110-121.
- Yağmur, Kutlay, Kees de Bot ve Korzilius Hubert (1999). "Language Attrition, Language Shift and Ethnolinguistic Vitality of Turkish in Australia". *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 20 (1): 51-69.
- Yağmur, Kutlay ve Mehmet Ali Akıncı (2003). "Language use, choice, maintenance, and ethnolinguistic vitality of Turkish speakers in France: intergenerational differences". *International Journal of The Sociology of Language* 164: 107-128.
- Yağmur, Kutlay ve Martin Ehala (2011). "Tradition and innovation in the ethnolinguistic vitality theory". *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 32 (2): 101-109.
- Yağmur, Kutlay ve Fons J. R. van de Vijver (2012). "Acculturation and language orientations of Turkish immigrants in Australia, France, Germany, and the Netherlands". *Journal of Cross-Cultural Psychology* 43 (7): 1110-1130.
- Yenisoy, Hayriye (2012). *Bulgaristan'da Türkçe Basın (1865-2010)*. http://www.kircaalihaber.com/?pid=8&cid_aktualno=296%20class= [Erişim tarihi: 08.06.2012].

The Ethnolinguistic Vitality of Turkish in Bulgaria Based on the Kardzhali Sample

Kadir Yalınkılıç*

Abstract

The aim of this study is to describe the assessments of the historical-minority Turkish population in Bulgaria on the ethnolinguistic vitality of the Turkish and Bulgarian languages. The study site is the city of Kardzhali, where the Turkish population lives intensively. The participants consist of 259 people. At the end of this study, it is discovered that Turkish language shows a high level of linguistic vitality in terms of demographic and orientational factors; however, because of the inability to get institutional support, it shows a low level of linguistic vitality in the presence of the Bulgarian language.

Keywords

Bulgarian Turks, language maintenance, ethnolinguistic vitality, Turkish identity in Kardzhali Bulgaria, Turkish

---

* Dr., Ondokuz Mayıs University – Samsun / Turkey
samkadir@gmail.com

Этноязыковая жизнеспособность турецкого языка в Болгарии на примере Кырджаали

Кадир Ялынкылыч*

Аннотация

Целью данного исследования является показать анализ этноязыковой жизнеспособности турецкого и болгарского языков среди исторически сложившейся турецкой общины в Болгарии. Полевые исследования проводились в области плотного проживания турецкого населения - провинции Кырджаали. В анкете участвовало 259 человек. Результаты исследования показали, что турецкий язык в Болгарии показывает высокую языковую жизнеспособность с точки зрения демографических и пространственных факторов; в свою очередь, в связи с недостаточной общественной поддержкой, жизнеспособность турецкого языка находится на более низком уровне по сравнению с жизнеспособностью болгарского языка.

Ключевые слова

турки Болгарии, жизнеспособность родного языка, этноязыковая жизнеспособность, турецкая идентичность в Кырджаали, турецкий язык

---

* док. университет Он Докуз Майыс / Самсун
samkadir@gmail.com